

સ્વસ્થાન શ્રી ધ્રાંગધરાના કેળવણી-
ખાતાએ મંજુર કરેલી.

ગૂજરાતી પંહેલા ધોરણની નોટ.

નવા ધોરણ પ્રમાણે

આ હિખાલો અમદાવાદમાં
પ્રિન્સિપાલ શ્રી રામકૃષ્ણ મિશ્ર દ્વારા

ધ્રાંગધરા—(કાઠીયાવાડ.)

છપાવી પ્રસીદ્ધ કરનાર
વ્યાસ માણેકલાલ છગનલાલ વકીલ.

આવૃત્તિ ૧ લી

સને ૧૯૦૩.

કીંમત ૦-૧-૬

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી .કોપીરાઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૬૮

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ગૂજરાતી ચહેલા દ્યોરણ

વિષય . જોડ

જાણી : ૮૬૪ : ૨૧

(સ્વસ્થાન શ્રી ધ્રાંગધરાના કેવલણી ખાતાએ મંજૂર કરેલી)

ગુજરાતી પેહેલા ધોરણની નોટ.

જેની અંદર ગુજરાતી અને બાળશોધ મૂળાક્ષરો,
વિધામંત્રી, આંક પાઠના અર્થ ચતુષ્ણી નાણાની
અમદાવાદ પેટ્ટિ પાઠ અને બાળગીત સહીત
સ્થાવેશ કરાવેલો છે.

ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ મ ૧૫૨: ૧૬૨. ૨

૮૬૮

નવા ધોરણ પ્રમાણે.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

વ્યાસ માણેકલાલ છગનલાલ વણીલ

ધ્રાંગધરા-કાઠીયાવાડ.

અમદાવાદ.

ધી રાજનગર ટાઇપ ફાઉન્ડરી પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ.

આવૃત્તિ ૧ લી. — પ્રત ૧૦૦૦.

સને ૧૯૦૩

સંવત ૧૯૬૦

કિંમત ૦-૧-૬

નિચે લખેલી શીખામણુ પ્રમાણુ જે બાળકોચાલશે
તે સારા ગુણુવાળા થશે અને સૌ તેમને ચાહશે.

- (૧) હમેશાં સવારમાં વહેલા ઉઠી દાતણુ કરી નિશાળે જવું.
- (૨) વખતસર નિશાળે જવું વગર કામે ગેરહાજર રહેવું નહિ.
- (૩) ભણવામાં જરાજર મન રાખવું પણ રમવામાં મન રાખી રખડવું કે તોફાન કરવું નહિ.
- (૪) ચોરી કરવી નહિ અને જૂઠું બોલવું નહિ.
- (૫) રસ્તામાં અને નિશાળમાં કોઈ જોડે તોફાન કરવું નહિ.
- (૬) નકારા વચન બોલવા નહિ અને કોઈને ગાળો દેવી નહિ.
- (૭) બીજાને ન આવડતું હોય તો શીખવવું.
- (૮) ભણવામાં મહેનત લઈ પહેલો નંબર આવે તેમ કરવું.
- (૯) ભણતી વખતે નકામા ગપ્પાં મારવાં નહિ.
- (૧૦) શરીરે ધોએલાં સાફ લૂગડાં પહેરવાં ગંદુ રહેવું નહિ.
- (૧૧) થોડે થોડે સમજીને ભણવાથી સારું બણાય છે.
- (૧૨) સૌની સાથે સારી રીતભાતથી વર્તવું.
- (૧૩) શીખેલા આંક ભૂત્રી ન જઈએ માટે રાત્રે મોપાટ લેવી.
- (૧૪) મા બાપ અને ભણાવનાર મહેતાજી કહે તેમ કરવું.
- (૧૫) બધાને માનથી બોલાવવા હુંકારે હુંકારે બોલાવવા નહિ.
- (૧૬) બધા સાથે હળી મળીને રહેવું વિવેક રાખવો.
- (૧૭) પારકી જણુસ લેવી નહિ જડે તો મહેતાજીને આપવી.
- (૧૮) કોઈપણુ જાતનું બંધાણુ કરવું નહિ.
- (૧૯) જુગાર રમવું નહિ, નકારાની સોજત કરવી નહિ.
- (૨૦) રીસાવાની ટેવ રાખવી નહિ.

ગુજરાતી પેહેલા ધોરણને ઉપયોગી નોટ.

મૂળાક્ષરો

ગુજરાતી વ્યંજનો.

ક	ખ	ગ	ઘ	ઙ
ચ	છ	જ	ઝ	ઞ
ટ	ઠ	ડ	ઢ	ણ
ત	થ	દ	ધ	ન

પ	ફ	બ	ભ	મ	
ચ	ર	લ	વ	શ	
પ	સ	હ	ળ	ક્ષ	જ

ગૂજરાતી સ્વરો,

અ	આ	ઇ	ઈ	ઉ	ઊ
એ	ઐ	ઓ	ઔ	અં	અઃ

ક કા કિ કી કુ કૂ કે કૈ કા કૌ કં કઃ
 ખ ખા ખિ ખી ખુ ખૂ ખે ખૈ ખા ખૌ ખં ખઃ
 ગ ગા ગિ ગી ગુ ગૂ ગે ગૈ ગા ગૌ ગં ગઃ
 ઘ ઘા ઘિ ઘી ઘુ ઘૂ ઘે ઘૈ ઘા ઘૌ ઘં ઘઃ
 ચ ચા ચિ ચી ચુ ચૂ ચે ચૈ ચા ચૌ ચં ચઃ
 છ છા છિ છી છુ છૂ છે છે છે છે છે છં છઃ
 જ જા જિ જી જુ જૂ જે જે જે જે જે જં જઃ
 ઝ ઝા ઝિ ઝી ઝુ ઝૂ ઝે ઝૈ ઝા ઝૌ ઝં ઝઃ
 ટ ટા ટિ ટી ટુ ટૂ ટે ટૈ ટા ટૌ ટં ટઃ
 ઠ ઠા ઠિ ઠી ઠુ ઠૂ ઠે ઠૈ ઠા ઠૌ ઠં ઠઃ
 ડ ડા ડિ ડી ડુ ડૂ ડે ડૈ ડા ડૌ ડં ડઃ
 ઢ ઢા ઢિ ઢી ઢુ ઢૂ ઢે ઢૈ ઢા ઢૌ ઢં ઢઃ
 ભ ભા ભિ ભી ભુ ભૂ ભે ભૈ ભા ભૌ ભં ભઃ

ત	તા	તિ	તી	તુ	તૂ	તે	તૈ	તો	તૌ	તં	તઃ
થ	થા	થિ	થી	થુ	થૂ	થે	થૈ	થો	થૌ	થં	થઃ
દ	દા	દિ	દી	દુ	દૂ	દે	દૈ	દો	દૌ	દં	દઃ
ધ	ધા	ધિ	ધી	ધુ	ધૂ	ધે	ધૈ	ધો	ધૌ	ધં	ધઃ
ન	ના	નિ	ની	નુ	નૂ	ને	નૈ	નો	નૌ	નં	નઃ
પ	પા	પિ	પી	પુ	પૂ	પે	પૈ	પો	પૌ	પં	પઃ
ફ	ફા	ફિ	ફી	ફુ	ફૂ	ફે	ફૈ	ફો	ફૌ	ફં	ફઃ
બ	બા	બિ	બી	બુ	બૂ	બે	બૈ	બો	બૌ	બં	બઃ
ભ	ભા	ભિ	ભી	ભુ	ભૂ	ભે	ભૈ	ભો	ભૌ	ભં	ભઃ
ય	યા	યિ	યી	યુ	યૂ	યે	યૈ	યો	યૌ	યં	યઃ
ર	રા	રિ	રી	રુ	રૂ	રે	રૈ	રો	રૌ	રં	રઃ
લ	લા	લિ	લી	લુ	લૂ	લે	લૈ	લો	લૌ	લં	લઃ
વ	વા	વિ	વી	વુ	વૂ	વે	વૈ	વો	વૌ	વં	વઃ

શ શા શિ શી શુ શૂ શે શૈ શો શૌ શં શઃ
 ષ ષા ષિ ષી ષુ ષૂ ષે ષૈ ષો ષૌ ષં ષઃ
 સ સા સિ સી સુ સૂ સે સૈ સો સૌ સં સઃ
 હ હા હિ હી હુ હૂ હે હૈ હો હૌ હં હઃ
 જ જા જિ જી જુ જૂ જે જૈ જો જૌ જં જઃ
 ક્ષ ક્ષા ક્ષિ ક્ષી ક્ષુ ક્ષૂ ક્ષે ક્ષૈ ક્ષો ક્ષૌ ક્ષં ક્ષઃ
 જ્ઞ જ્ઞા જ્ઞિ જ્ઞી જ્ઞુ જ્ઞૂ જ્ઞે જ્ઞૈ જ્ઞો જ્ઞૌ જ્ઞં જ્ઞઃ

આળબોધ અને વ્યંજન

ક ख ग घ ङ च छ ज झ ञ ट
 ठ ड ढ ण त थ द ध न प फ ब भ
 म य र ल व श ष स ह ळ क्ष ज्ञ

બાલબોધ સ્વર.

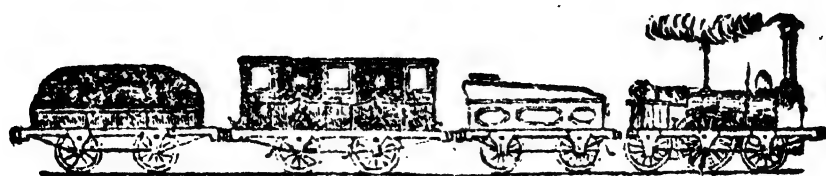
अ	आ	इ	ई	उ	ऊ
ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः

बाळबोध बाळाक्षरी.

क का कि की कु कू के कै को कौ कं कः
 ख खा खि खी खु खू खे खै खो खौ खं खः
 ग गा गि गी गु गू गे गै गो गौ गं गः
 घ घा घि घी घु घू घे घै घो घौ घं घः
 च चा चि ची चु चू चे चै चो चौ चं चः
 छ छा छि छी छु छू छे छै छो छौ छं छः
 ज जा जि जी जु जू जे जै जो जौ जं जः
 झ झा झि झी झु झू झे झै झो झौ झं झः
 ट टा टि टी टु टू टे टै टो टौ टं टः
 ठ ठा ठि ठी ठु ठू ठे ठै ठो ठौ ठं ठः
 ड डा डि डी डु डू डे डै डो डौ डं डः
 ढ ढा ढि ढी ढु ढू ढे ढै ढो ढौ ढं ढः

ण	णा	णि	णी	णुं	णू	णे	णै	णो	णौ	णं	णः
त	ता	ति	ती	तुं	तू	ते	तै	तो	तौ	तं	तः
थ	था	थि	थी	थु	थू	थे	थै	थो	थौ	थं	थः
द	दा	दि	दी	दु	दू	दे	दै	दो	दौ	दं	दः
ध	धा	धि	धी	धु	धू	धे	धै	धो	धौ	धं	धः
न	ना	नि	नी	नु	नू	ने	नै	नो	नौ	नं	नः
प	पा	पि	पी	पु	पू	पे	पै	पो	पौ	पं	पः
फ	फा	फि	फी	फु	फू	फे	फै	फो	फौ	फं	फः
ब	बा	बि	बी	बु	बू	बे	बै	बो	बौ	बं	बः
भ	भा	भि	भी	भु	भू	भे	भै	भो	भौ	भं	भः
म	मा	मि	मी	मु	मू	मे	मै	मो	मौ	मं	मः
य	या	यि	यी	यु	यू	ये	यै	यो	यौ	यं	यः
र	रा	रि	री	रु	रू	रे	रै	रो	रौ	रं	रः

ल ला लि ली लु लू लेलै लौ लो लं लः
 व वा वि वी वु वू वेवै वो वौ वं वः
 श शा शि शी शु शू शेशै शो शौ शं शः
 ष षा पि षी पु पू पेपै पो पौ पं पः
 स सा सि सी सु सू सेसै सो सौ सं सः
 ह हा हि ही हु हू हेहै हो हौ हं हः
 ळ ळा ळि ळी ळु ळू ळेऴै ळो ळौ ळं ळः
 क्ष क्षा क्षि क्षी क्षु क्षू क्षेक्षै क्षो क्षौ क्षं क्षः
 ज्ञ ज्ञा जि जी जु जू जेजै जो जौ जं ज्ञः

અંકા.

૧	૧	૧	૧	૨	૨	૧	૩	૩	૧	૪	૪	૧	૫	૫
૨	૧	૨	૨	૨	૪	૨	૩	૬	૨	૪	૮	૨	૫	૧૦
૩	૧	૩	૩	૨	૬	૩	૩	૯	૩	૪	૧૨	૩	૫	૧૫
૪	૧	૪	૪	૨	૮	૪	૩	૧૨	૪	૪	૧૬	૪	૫	૨૦
૫	૧	૫	૫	૨	૧૦	૫	૩	૧૫	૫	૪	૨૦	૫	૫	૨૫
૬	૧	૬	૬	૨	૧૨	૬	૩	૧૮	૬	૪	૨૪	૬	૫	૩૦
૭	૧	૭	૭	૨	૧૪	૭	૩	૨૧	૭	૪	૨૮	૭	૫	૩૫
૮	૧	૮	૮	૨	૧૬	૮	૩	૨૪	૮	૪	૩૨	૮	૫	૪૦
૯	૧	૯	૯	૨	૧૮	૯	૩	૨૭	૯	૪	૩૬	૯	૫	૪૫
૧૦	૧	૧૦	૧૦	૨	૨૦	૧૦	૩	૩૦	૧૦	૪	૪૦	૧૦	૫	૫૦

અંકા.

૧	૬	૬	૧	૭	૭	૧	૮	૮	૧	૯	૯	૧	૧૦	૧૦
૨	૬	૧૨	૨	૭	૧૪	૨	૮	૧૬	૨	૯	૧૮	૨	૧૦	૨૦
૩	૬	૧૮	૩	૭	૨૧	૩	૮	૨૪	૩	૯	૨૭	૩	૧૦	૩૦
૪	૬	૨૪	૪	૭	૨૮	૪	૮	૩૨	૪	૯	૩૬	૪	૧૦	૪૦
૫	૬	૩૦	૫	૭	૩૫	૫	૮	૪૦	૫	૯	૪૫	૫	૧૦	૫૦
૬	૬	૩૬	૬	૭	૪૨	૬	૮	૪૮	૬	૯	૫૪	૬	૧૦	૬૦
૭	૬	૪૨	૭	૭	૪૯	૭	૮	૫૬	૭	૯	૬૩	૭	૧૦	૭૦
૮	૬	૪૮	૮	૭	૫૬	૮	૮	૬૪	૮	૯	૭૨	૮	૧૦	૮૦
૯	૬	૫૪	૯	૭	૬૩	૯	૮	૭૨	૯	૯	૮૧	૯	૧૦	૯૦
૧૦	૬	૬૦	૧૦	૭	૭૦	૧૦	૮	૮૦	૧૦	૯	૯૦	૧૦	૧૦	૧૦૦

અગીઆરા.

૧૧ ૧	૧૧	૧૨ ૧	૧૨	૧૩ ૧	૧૩	૧૪ ૧	૧૪	૧૫ ૧	૧૫
૧૧ ૨	૨૨	૧૨ ૨	૨૪	૧૩ ૨	૨૬	૧૪ ૨	૨૮	૧૫ ૨	૩૦
૧૧ ૩	૩૩	૧૨ ૩	૩૬	૧૩ ૩	૩૯	૧૪ ૩	૪૨	૧૫ ૩	૪૫
૧૧ ૪	૪૪	૧૨ ૪	૪૮	૧૩ ૪	૫૨	૧૪ ૪	૫૬	૧૫ ૪	૬૦
૧૧ ૫	૫૫	૧૨ ૫	૬૦	૧૩ ૫	૬૫	૧૪ ૫	૭૦	૧૫ ૫	૭૫
૧૧ ૬	૬૬	૧૨ ૬	૭૨	૧૩ ૬	૭૮	૧૪ ૬	૮૪	૧૫ ૬	૯૦
૧૧ ૭	૭૭	૧૨ ૭	૮૪	૧૩ ૭	૯૧	૧૪ ૭	૯૮	૧૫ ૭	૧૦૫
૧૧ ૮	૮૮	૧૨ ૮	૯૬	૧૩ ૮	૧૦૪	૧૪ ૮	૧૧૨	૧૫ ૮	૧૨૦
૧૧ ૯	૯૯	૧૨ ૯	૧૦૮	૧૩ ૯	૧૧૭	૧૪ ૯	૧૨૬	૧૫ ૯	૧૩૫
૧૧૧૦	૧૧૦	૧૨૧૦	૧૨૦	૧૩૧૦	૧૩૦	૧૪૧૦	૧૪૦	૧૫૧૦	૧૫૦

અગીઆરા.

૧૬ ૧	૧૬	૧૭ ૧	૧૭	૧૮ ૧	૧૮	૧૯ ૧	૧૯	૨૦ ૧	૨૦
૧૬ ૨	૩૨	૧૭ ૨	૩૪	૧૮ ૨	૩૬	૧૯ ૨	૩૮	૨૦ ૨	૪૦
૧૬ ૩	૪૮	૧૭ ૩	૫૧	૧૮ ૩	૫૪	૧૯ ૩	૫૭	૨૦ ૩	૬૦
૧૬ ૪	૬૪	૧૭ ૪	૬૮	૧૮ ૪	૭૨	૧૯ ૪	૭૬	૨૦ ૪	૮૦
૧૬ ૫	૮૦	૧૭ ૫	૮૫	૧૮ ૫	૯૦	૧૯ ૫	૯૫	૨૦ ૫	૧૦૦
૧૬ ૬	૯૬	૧૭ ૬	૧૦૨	૧૮ ૬	૧૦૮	૧૯ ૬	૧૧૪	૨૦ ૬	૧૨૦
૧૬ ૭	૧૧૨	૧૭ ૭	૧૧૯	૧૮ ૭	૧૨૬	૧૯ ૭	૧૩૩	૨૦ ૭	૧૪૦
૧૬ ૮	૧૨૮	૧૭ ૮	૧૩૬	૧૮ ૮	૧૪૪	૧૯ ૮	૧૫૨	૨૦ ૮	૧૬૦
૧૬ ૯	૧૪૪	૧૭ ૯	૧૫૩	૧૮ ૯	૧૬૨	૧૯ ૯	૧૭૧	૨૦ ૯	૧૮૦
૧૬૧૦	૧૬૦	૧૭૧૦	૧૭૦	૧૮૧૦	૧૮૦	૧૯૧૦	૧૯૦	૨૦૧૦	૨૦૦

ગુજરાતી પહેલી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧ લો.

માતા=મા, જણેતા
બા=બહેન.

પાઠ ૨ જો

બૂ=પાણી
પા=પીવરાવ.

પાઠ ૩ જો.

જન=જનું.

પાઠ ૪ થો.

બા-બાપનો બાપ, મા
નોબાપ.

પાઠ ૫ મો.

જો=નજર કર

પાઠ ૬ ઠો.

જાબા=બાધજ, જમ

પાઠ ૭ મો.

બી=મીંજ, ઠળીઓ;

પાઠ ૮ મો.

લે=પકડ, ઝાત.

પાઠ ૯ મો.

જી=જીજી.

ના=નહિ.

પાઠ ૧૦ મો.

રૂકપાસ

પાઠ ૧૧ મો.

તાતા=રોટલી

છી=ખરાબ, મેલું,
ગંદુ.

પાઠ ૧૨ મો.

બાઉ=મીઠાઈલાડુ.

પાઠ ૧૪ મો.

વાવા=સારું, મજેનું

મારૂં=પોતાનું

પાઠ ૧૫ મો.

મને=પોતાને.

લાવ=વધ આવ.

ખાજે=ખાધજાજે,

જમજો

પીઊં=પીઝઊં.

બાપ=પિતા

પાઠ ૧૭ મો.

ત્યાં=તે ઠેકાણે

તલ=દાણા છે તેમાંથી

તેલ નીકળે

મામો=માનો બાધ.

પાઠ ૧૮ મો.

દે=આપ.

ભાત=રાંધેલા ચોખા.

ખાવા=જમવા.

જોવા=તપાસવા,

પાઠ ૧૯ મો.

નહિ=ના.

મામો=માનો બાધ
પછી=જરા રહીને,

પાઠ ૨૦ મો.

મારા=પોતાના

જોવું=ભાળવું

પાઠ ૨૧ મો.

તારે=પોતાને

પાઠ ૨૨ મો.

બાવશે=પ્રસંદ પડશે.

માજી=મા

પાઠ ૨૩ મો.

શાક=માજી પાતો.

દાળ=મગ, અડદ વિગે-

રેને ભરડી, દાળ

કરેલ હોય તે

ઊંધે=સુધ્ધનય

દેશે=આપશે

પાઠ ૨૪ મો.

જોઈ=દેખવું, જોવું,

પાઠ ૨૫ મો.

નથી=છે નહીં

કાકા=બાપના નાના

બાધ

કયાં=કયે ઠેકાણે

પાઠ ૨૬ મો.

કાંધ=વગાર, થોડું

આપું=દહી
બેન=બા.
વાત=કથા, કહાણી.
કહુ=બોલું.
ખાવું=જમવું.

પાઠ ૨૭ મો.

કોણ=કયો.
થાય=લાગે, બને.
માસી=માની બહેન
ભાઈ=મધવ

પાઠ ૨૮ મો.

જાણે=ખબર પડે
મસ=વધારે, ઝાઝું
આપીશ=દઈશ
લાવી=આણી
કરશે=ગનાવશે
ખાશે=જમશે
સરત=ખબર

પાઠ ૨૯ મો.

માગે=માગણી કરે
કહુ=બોલું
જોઈશે=ખપ પડશે,
પુરી=વહીતી નાની
તળેલી રોટલી.

પાઠ ૩૦ મો.

જુઓ=માળો
કેરી=આંખાનું ફળ
બેન=બા, ભગતી

પાઠ ૩૧ મો.

ભુખ=ખાવાનું મન
થવું, રચી શકી
બહાર=મારગમાં

પાઠ ૩૨ મો.

પાસે=થડમાં
બાબી=ભમ્મની વહુ
ક્યારે=કદ વખત
ત્યારે=તે વખત
ગઈ=ચાલતી થઈ
કાકા=પાપનો નાનો
ભાઈ.

પાઠ ૩૩ મો.

ચુંદર=ઝાડનો ચીકણો
રસ.
જીતી=અસલની
કાલે=આવતે દહાડે
લેતી=લાવતી

પાઠ ૩૪ મો.

પશુ=ઢોર, ચાર પગ
વાળા જનાવર

પાઠ ૩૫ મો.

પૈસો=મઠ, કાવડીયું,
ફદીક. દોઢીયું
જોડે=સાથે
તેડી=કચડી લઈ
આપણા=પોતાના.
નાની=દુકી.

પાઠ ૩૬ મો.

સારો=રૂપાળો
માટે=વાસ્તે
લીધો=લાવ્યો
વારે=વખતે

પાઠ ૩૭ મો.

બુમો=રાડો, ઘાંટો
થયું=અન્યું
પાડો=કાઢો

પાઠ ૩૮ મો.

છોકરાં=માળક
આપણે=પોતે
જાડો=મજબુત
ચાકર=નોકર

પાઠ ૩૯ મો.

આણું=જાવું,
બહુ=વધારે
ખપ=જરૂર
કને=થડમાં, પાસે
કાચા=રોંધ્યા વગરના

પાઠ ૪૦ મો.

ભલી=સારી, ડહી.
રાંધે=પકવે
ખાધા=જમ્યા
ખવાડતાં=જમાડતાં
દહાડે=દિવસે

પાઠ ૪૧ મો.

ખાપડા=ખીચાર

ધીમે=હળવે
ઝટ=જલદી
જીતાવળ=એકદમ
આપણી=પોતાની
શેરી=ફળીયું
ડોશી=ધરડી બાયડી
હોડાતું=ચલાતું
બાપડી=બીચારી
ચાલે=હીડે.
પાઠ ૪૨ મો.
ચોળ=મસળ
વેળા=વખત
ગંદી=મેલી
ગાંડી=થેલી.
મેલા=ગંદા
ડીલે=શરીરે
પાઠ ૪૩ મો.
ઓળખી=ખણી
ખેતર=દાણા, કપાસ
વીગેરેને પાકે તેવી
જમીન

મજુરી=મહેનત
રાખજે=સાચવજે
અનાજ=દાણા
પાઠ ૪૪ મો.
ખેલો=કહો
પાઠ ૪૫ મો.
બાકી=અધુરી
દળી=ભોટ કરી
રોજ=હમેશ
ભોટ=આટો
પાઠ ૪૬ મો.
હીડે=કબી થાય
પાટુ=લાત
સુતી=કંધી ગાઇ
પાઠ ૪૭ મો.
ચારો=ખડ, ઘાસ,
ગોધો=બગદ, આખલો
બધુ=તમામ
કાદવ=કચરો
કજીઓ=કડવાડ
ફરે=આથડે.

બણે=શીખે
હળ=સાંતીકું
ધણી=માલીક
ઢોર=પશુ
પાઠ ૫૬ મો.
પક્ષી=માળે ધરતું
ધલોડી=એક જાતનું
જનાવર
પાઠ ૫૭ મો.
લેખણ=કલમ
ઊમેરીએ=વધારીએ
જોડે=સાથે
ઉલટા=અવળા
પાઠ ૫૮ મો.
આંગળા=હાથની આંગળીઓ
પાઇ=દુકાની અરધી
પાઠ ૫૯ મો.
મીકું=શુન્ય

નવી ગુજરાતી પહેલી ચાપડીના અર્થ.

પાઠ ૧ લો.

રથ=વેલ
હળ=સાંતીકુ
કલમ=લેખણ

પાઠ ૨ જો.

મા=જણેતા.
ખા=ખેન.

ભા=આપનો આપ,
માનો આપ.

જા=જાવું.
ખા=ખાવું

પાઠ ૩ જો.

કાકા=આપનો નાનો
ભાઈ.

મામા=માનો ભાઈ.
દાદા=આપનો મોટો
ભાઈ, ભાઈજી.

તાતા=રોટલા
ભાત=ચોખા રાંધેલા
ધાસ=ખડ.
આપે=દે.

પાઠ ૪ થો.

તલ=દાણા છે ને જો-
માંથી તેલ નીકળે
છે તે.

પાઠ ૫ મો.

ખી=ખીંજ, ઠગીઓ.

પાઠ ૬ ઠો.

કાકી=કાકાની વહુ.
મામી=મામાની વહુ-
માશી=માની બેન.
ભાભી=ભાઈની વહુ.
દાદી=દાદાની વહુ.
પાટી=રસેટ.

ગીત=લાલરકુ, ગાયન

પાઠ ૭ મો.

જીજી=મા
માજી=તાંજીજી મેથી
નિગેરે.

ગા=ખોલ

પાઠ ૮ મો.

લાડુ=લાડવા
વાળુ=સાંજે જાગવું તે
નથી=છે નહિ.

પાઠ ૯ મો.

મીઠું=લુણ, નિમક
પાઠ ૧૦ મો.

વાળું=પંપુડું.

પાઠ ૧૧ મો.

ભૂ=પાણી

પાઠ ૧૨ મો.

જી=મા

સૂંઠ=સુકું આદુ.

પાઠ ૧૫ મો.

કેરી=આંખાનું ફળ.
મને=પોતાને.

પાઠ ૧૬ મો.

ચરે=ખાય, ચરો.
રમે=રમત કરે.

પાઠ ૧૮ મો.

ધણું=ખડું.

પાઠ ૨૦ મો.

ઢોલ=નગાર

પાઠ ૨૧ મો.

ખોર=ખોરડીનું ફળ

પાઠ ૨૨ મો.

તોપ=ગંદુક

પાઠ ૨૩ મો.

પૂતળી=રમકડું

પાઠ ૨૪ મો.

મોં=મોઢું.

પોંખ=કાચા દાણા સેકેતે

પાઠ ૨૫ મો.

સૌ=બધા

વાલવાલ=શાખાશ

પાઠ ૨૬ મો.

દિવસ=દહાડો

નિશાળ=ભણવાની.

જગ્યા.

બાગમાં=વાડીમાં

પાઠ ૨૭ મો.

જેયાં=દીકાં

પાઠ ૨૮ મો.

ધેટા=મેઢા

પંખી=પાંખવાલા જના-

વર

રૂપાળો=શોભિતો

પાઠ ૨૯ મો.

ચીંચીં=ચકલી જોણે તે

ખરાડે=રાડ પાડે

ખોંખારે-હબુહબુ

કટક.=ગટકા

પાઠ ૩૦ મો.

ફાઈ=ચાપની જેન

પાઠ ૩૧ મો.

ચળકતી=જળગતી

સંતાઈ=જાની રહી

તાકી=જાગ જોઈ

નીચે=હેડે

પકડશે=જાલશે.

પાઠ ૩૨ મો.

પેટ=ઓઝરી.

વરસાદ=મેહ

મીઠું=સ્વાદીયું.

પાઠ ૩૩ મો.

હેત=પ્રીત.

જિતાવળી=જલદીથી

ફાહવા=દુધ કાઢવા

પાઠ ૪૪ મો.

દુકાન=હાટ

ફેરવતાં=રમતાં

ડાહી=સમજી

પાઠ ૩૪ મો.

જમીન=ધરતી

ફૂટેછે=ઠેકડા મારેછે

પાઠ ૩૬ મો.

સુંદર=સોભિતું.

ખુશી=રાજી

ખીએછે=ડરેછે

ઝાલી=પકડી

પાઠ ૩૭ મો.

મેદુ=થેદુ

લૂગડાં=કપડાં

કાતરી=કાપી

વહાલાં=હેતવાળાં

ટાઠ=ફંડક

પાઠ ૩૮ મો.

પારકા=ખીજનનો

ધેસો=ગાંડો

પાઠ ૩૯ મો.

કલગી=છોચું

ઝુંડ=ધણું ઝાડ

શોધેછે=ગોતેછે

મળ=ખુશી

ચાલ=હાલ

અવાજ=શબ્દ

પાઠ ૪૦ મો.

કચરો=પૂંજો

ડેકાણુ=જગ્યા

ખોતરેછે=ખોદેછે

ચરવા=ખાવા

દરરોજ=હમેશાં

પાઠ ૪૧ મો.

દુકા=નાનાં

તરેછે=પાણી ઉપર રહે

છે;

પાઠ ૪૨ મો.

માખણુ=તાજ્યા પહે

લાનું ધી.

તાવે=ગિનું કરે

તાજીું=તરતનું

ચીકણુ=ચીકાશવાળુ

પાઠ ૪૩ મો.

ગંધાય=ખરાગ લાગે

મેલ=ગંધ

ખાગકો=છોકરાઓ

ખસ=રોગ

ચોખા=સાફ

પાંશરા=સીધા

પાઠ ૪૪ મો.

લખડેછે=ટીંગાયછે

ભડકેછે=ખીએછે

નાસેછે=માગેછે

પાઠ ૪૫ મો.

દરજી=સધ, મેરધ.

વેતરેછે=કાપેછે

વાયદો=વદાડ

ફેરા=આંટા

અબલુ=પેરણ

પાઠ ૪૬ મો.

આપ્પો=દીધો

પાઠ ૪૭ મો.

ઓગળી=પારખીખણી

પાઠ ૪૮ મો.

ભરડે=ધંટીમાં કટકા

કરે

પાઠ ૪૯ મો.

ટાપલી=સુંડલી

પડખે=પાસે

ઓરતી=નાંખતી

બદલેછે=ફેરવેછે

વિમાસો=થાક

ઝીણો=પાતળો

પાઠ ૫૦ મો.

મેમાન=પરોણા

સમજ=ખજર

તુરીઆં=છસોડા

પાઠ ૫૧ મો.

ચીતરતાં=આળેખતાં

કુંડાળું=ચકરકું

પાઠ ૫૨ મો.

ગમેછે=ગોઠેછે

ચાકર=નોકર

ગરીબ=મારેનહિ એવો

પાઠ ૫૩ મો.

ત્રાજવા=તાજવાં

ધરાક=લેનાર માણસો

કંદોઈ=મીઠાઈ કરનારો

પાઠ ૫૪ મો.

ડાહપણુ=સમજણુ

ટાંગેલો=ટીંગાડેલો

ચાલ=રીવાજ

વેળા=વખત

વાટ=રાહ

હસવું=રાજી થવું

ચલણી નાણાની માહિતી તથા નાણાંની ધાત.

૩ પાઈનો	૧ પૈસો
૨ અધેત્રે	૧ પૈસો
૨ પૈસાનો	૧ ઢાંધુ
૩ પૈસાનો	૧ ટકો
૪ પૈસાનો	૧ આનો
૨ આનાની	૧ બે આની
૪ આનાની	૧ પાવત્રી
૮ આનાનો	૧ અરધો
૧૬ આનાનો	૧ રૂપિઆ
૧ રૂપીઆના	૬૪ પૈસા

૧૬ આનાના	૬૪ પૈસા
૧૨ આનાના	૪૮ "
૮ આનાના	૩૨ "
૪ આનાના	૧૬ "
૨ આનાના	૮ "
૧ આનાના	૪ "
૧ આનાની	૧૨ પાઈ
૧ પૈસાની	૩ "
૨ પૈસાની	૬ "
૩ પૈસાની	૯ "
૪ પૈસાની	૧૨ "

બસેં સુધી સંખ્યા આવે તેવા મોઢે ગણવાના હિસાબ.

મારી પાસે ૧૦ કેરી છે અને મારા ભાઈએ બીજી ૧૦ કેરી આપી તો કુલ કેટલી થાય ?

૪૦ ખારેક છે તેમાંથી ૧૫ ખારેક ખાધી તો બાકી કેટલી રહે ?

૮૦ રૂપિયાએ દરેકને દશ દશ આપ્યા તો કેટલા દશકા અપાયા ?

૭૫ જામફળ છે દરેકને દશ દશ આપું તો કેટલા દશકા આપું ને બાકી કેટલા વધશે ?

૨૦૦ રૂપિયામાંથી ૧૫ દશકા રૂપિયા વહેંચી દીધાતો બાકી કેટલા દશકા રૂપિયા રહેશે ?

૨૦ છોકરા હાજર છે ૫ સીક છે ને ૬ ગેરહાજર છે તો કલાસમાં બાકી મળીને કેટલા છોકરા હશે ?

એક ટીકટ ૫ પાસાની મળે છે તો ૩૬ ટીકટનું શું બેસે.

મારી પાસે ૭૦ પેંડા છે દરેકને ૫ પેંડા આપું તો કેટલા છોકરાને અપાય ?

પદાર્થ પાઠો.

(૧) ખીતળનો લોટો.

છોકરાઓ ! આ લોટામાં શું છે ? તે દેખી શકાતું નથી.

કેમ ? કારણ તે પારદર્શક નથી. પારદર્શક શું છે ? કાચ, વાહ, ત્યારે આ કાચના પ્યાલામાં શું છે ? પથ્થરનો કકડો ત્યારે કાચ કેવો કહેવાય; આરપાર દેખાય તેવો. આરપાર દેખાય તેને પારદર્શક કહે

છે. પાણીમાંથી આરપાર દેખાય છે.

આ કાચ ઉપર ને કાંકગ ઉપર હાથ ફેરવો તો કાંઈ તફાવત જણાય છે ? હા કાચ લીસો ને કાંકરો ખડખડાય છે. ત્યારે કાચમાં બાંજે કયો ગુણ જણાય છે ? લીસો.

હવે આ રૂંદે કાચ હવે બે તપાસો જોઈએ શું જણાય છે ? આ રૂંદો દબાય છે ને કાચ તો દબાતો નથી. જે ન દબાય તે વસ્તુ કવી કહેવાય ? કઠણુ કહેવાય.

કાચને આગ તેમ ફેરવો જોઈએ એતો ચળકે છે. ત્યારે તે કેવો છે. ચળકતો.

આ કાચ તથા લાકડાના કકડાને પથ્થરપર ફેંકો તો શું થાય છે. કાચના કકડા થયા પછી લાકડું હળુ તેડુંજ છે પછાડીએ તો કદાંક વસ્તુ ભાંગી જાય. કાચ, સ્થેટ, મારીનાં વાસણુ. ત્યારે જે તરત ભાંગી જાય તે કવી કહેવાય ? ખરડ. તમને ખબર છે કે, કાચ શેનો થાય છે ? ના, તે રેતીમાંથી થાય છે.

હવે કાચના ગુણ કયા કયા તે ચળકે છે, તેમાંથી આરપાર દેખાય છે, દાગતાં કઠણુ છે. ખરડ છે.

કાચનો ઉપયોગ-લોહો અજવાળા માટે બારી બારણામાં કાચ જડે છે પ્યાલા, ચસ્માં, ખડીઆ અને ચીમની વીગેરે ઘણી ઉપયોગી ચીજો બને છે.

(૨) માટીનું વાસણુ.

મારા હાથમાં શું છે ? માટી છે. તે શા ઉપયોગમાં આવે છે. તેના વાસણો બને છે. કોણ બનાવે છે ? કુંભાર. વાસણો કવી રીતે બનાવે છે ? તેની તમને ખબર છે ના. ત્યારે સાંબળો કું કુંડું.

માત્રીને ચાળી ઝીણી થાય ત્યારે પાણી રેડી મારો કરી ખુબ મસજો છે પછી જેવડું વાસણ કરવું હોય તેવડો ભોંદો લઈ ચાકડા ઉપર મુકી કાચો ઘાટ કરે પછી ટપલા વની દીપી પાકો ઘાટ કરે આવા વાસણો વાપરી શકાય ? ના કેમ. કાચાં છે માટે ભાંગી જાય.

ત્યારે વાપરવા લાયક કયારે થાય ? ભઠ્ઠીમાં પકવે ત્યારે ન પકવે તો ભાંગી જાય છે.

કઈ કઈ ચીજો બને છે ? માટલાં, મોરીઆ. ગોળા, કથરોટ, હાંડલા, તાવડી, બતક, ચંચુ, રામપાતર, કોડીઆ, દોણી, નળીઆ, છટે વગેરે ધણાં થાય છે.

માત્રીના વાસણમાં પાણી રેડીએ તો ? પાણી પી જાય છે ? થાંથી પી જાય છે ? તેમાં ચુસવાનો ગુણ રહેલો છે તે ગુણને બીજું શું કહે છે ? છિદ્રાણું. એટલે શું ? દેખાય નહિ તેવા ઝીણા ઝીણા કાણાં જેમાં હોય તે.

ત્યારે કહો ? કઈ કઈ ચીજો છિદ્રાણું કહેવાય.

મરજું, વાદળી, માત્રી, બ્લોટીંગ કાગળ, જરનો રોટલો, વગેરે આ વાસણને પછાડું કે પાણો મારું તો ભાંગી જાય છે કેમ ? ખરડ છે માટે.

કઈ ચીજો ભાંગતી નથી લોડું, લાકડું, પથરા વીગેરે.
ત્યારે બોલો ? માત્રીના કયા કયા ગુણો શીખ્યા

ગુણ—છિદ્રાણું, ખરડ, કડણું, ટકોરા મારતાં અવાજ થાય એવું માત્રીના વાસણો શા કામમાં આવે છે ?

ઉપયોગ—તે અનાજ ભરવાના, રાંધવાના, અને પાણી ભરવા

વાના કામમાં આવે છે.

(૩) પાણી વિષે.

આ ખાલામાં શું છે ? પાણી છે તેનો રંગ કેવો છે ? કાળો કાઠ ધોળો કહેશે કાચલાનો રંગ કેવો છે ? કાળો દૂધનો રંગ કેવો છે ? ધોળો પાણી, કાચલા અને દૂધના રંગ જોવું છે ? ના.

ત્યારે કહો પાણી કેવાં રંગનું છે ? સાહેબ ? રંગવગરનું છે. દૂધમાં પેસો નાંખું તો આરપાર દેખાય છે ? ના. ત્યારે ક્યામાં આરપાર દેખાય છે ? પાણીમાં અને કાચમાં.

જેમાં આરપાર દેખાય તે કયો ગુણ કહેવાય આરપાર દેખાય તેવો. જુઠનું કુલ સુંધો ? સારી વાસ આવે છે. ઘસતેલ સુંધો ? નહારી વાસ આવે છે. પાણીને સુંધો ? વાસ આવતી નથી.

પાણીને સુંધવાથી વાસ આવતી નથી તો તે કયા ગુણનું કહેવાય વાસવગરનું.

પાણીને રેડીએ તો શું થાય ? રેલો ચાલે.

ધુળને ઢાળીએ તો શું થાય ? ઢગલો થાય રેલો ચાલે નહિ.

ત્યારે કહો કઈ ચીજોનો રેલો ચાલે ? પાણી, દૂધ, છાશ, તેલ.

રેલો ચાલે તે કેવું કહેવાય ? પ્રવાહી કહેવાય છે.

પાણીમાં ખાંડ નાંખી પી જુઓ ? સાડ લાગે છે. મીઠું નાંખેલું ચાખી જુઓ ? ખાડ લાગે છે. લીંબડો નાંખેલું ચાખી જુઓ કડવું લાગે છે. પાણી એકલું ચાખી જુઓ ? કેવું લાગે છે ? જાણે કાંઈ સ્વાદજન ન હોય તેવું.

ત્યારે પાણીનો સ્વાદ કેવો છે ? સ્વાદ વગરનું છે.

પાણીને લોટામાં રાખીને તાપમાં સૂર્યના સામુ એટલે કિરણ પડે

તેમ રાખવાથી તે ચળકે છે

ત્યારે કહો પાણીના કયા કયા ગુણ શીખ્યા ?

ગુણ—રંગ વગરનું, પારદર્શક, વાસ વગરનું, પ્રવાહી, સ્વાદવગરનું, ચળકતું અને ગુણુકારી છે.

ઉપયોગ—માણસ અને જનાવર સૌને તે હર ઘડી ઉપયોગમાં આવે છે. રાંધવામાં, ધોવામાં, નહાવામાં, અનાજ વીગેરે રાંધવામાં મધ્ય તેની જરૂર પડે છે તેના વિના કોઈ જીવી શકતું નથી.

પાણીને કોઈ વાસણમાં મુકી દેવતા નીચે મુકીએ તો તે ગરમ થાય છે અને તેમાંથી વરાળ નિકળે છે.

પાટીનો આકાર.

આ પાટીને કેટલી બાજુઓ છે ? ચાર છે. ઠીક જેને ચાર બાજુઓ હોય તેવી વસ્તુના નામ આપો ? પતંગ વગેરે ઠીક ચારે બાજુઓ સરખી છે ? હા, સામસામેની બંને સરખી છે. આ સામસામેની જે લાંબી બાજુઓ છે તે સ્લેટમાં કાઢો _____ પીંજ નાની બાજુઓ

છે છે તે કાઢો || બુઓ તે પણ કાઢી ચાલો ત્યારે તમે એ બધી બાજુઓ ભેગી કરી મેળવી આપો. મેળવી ? હા શું થયું. આકાર થયો

□ જરાગર લાડવાનો આકાર કેવો હોય છે ? ગોળ આ કેવો આકાર થયો ? લંબ ચોરસ પાટીને કેટલા ખુણા છે ? ચાર તે કેવા છે ? કાઢ ખુણા તેને બાજુઓ કેટલી ? ચાર કેવી હોય ? સામસામેની બંને સરખી ઠીક ખુણા કેટલા હોય ચાર કેવા કાટખુણા ત્યારે આ કેવો આકાર થયો લંબચોરસ જેનો આકાર લંબચોરસ હોય તેવી વસ્તુના નામ આપો ચોપડી, પેટી, કમાડ, સ્લેટ, ધોતીયું વગેરે તમે લંબચોરસ આકાર ચિત્રે □ બુઓ સાહેબ ચિત્રો.

કાગળના જુદા જુદા આકારો.

ત્યારે હવે કાગળને કાપી તેના જુદા જુદા આકાર બનાવો પા-
ટીનો આકાર તમે કેવો શીખી ગયાછો ? લંબચોરસ લ્યો આ સફેદ
કાગળની બે પટ્ટીઓ કાપો ને લાલ કાગળની બે પટ્ટીઓ કાપો ને પાટી
જેવો લંબચોરસ આકાર કરો આવડે છે હા શું યાદ રાખ્યું છે બે
પટ્ટીઓ મોટી ને બે નાની કાપવી તે સાહેબ કાપો જોઈ, જુઓ. આ
બે મોટી ને હવે આ લાલ કાગળમાંથી નાની કાપું છું

જુઓ આ બે નાની

મેક્કવો જોઈએ.

કેવો આકાર થયો ? લંબચોરસ હવે તે કાગળની પટ્ટીઓ ચારે
સરખી કાપો

જુઓ આ બધે સામસામી રાખી મેળવો

તો કેવો આકાર થશે ?

આવો આકાર થયો. તેનું નામ જા-
ણો છો ? એને ચોરસ કહે છે. પૈસાનો આકાર કેવો હોય છે ? ગોળ ચાલો

આ ધોળા કાગળમાંથી એવી પૈસા જેવી તકતી કાપો, કાપી ? હા આવી
થઈ કાળા કાગળની એક પટ્ટી કાપો. | તેવીજ સીધી પટ્ટી આ લાલ
કાગળની કાપો | તેને બરાબર એવી રીતે ગોઠવો કે એક બરાબર આ-
ડી રાખી બીજી તેના ઉપર બરાબર સીધી પડે ચાલો ગોઠવી જુઓ ?
હા જુઓ | બરાબર શું થયું ખૂણો એ ખૂણાનું નામ શું કાઢ્યું છો.

હવે કાગળની ત્રણ પટ્ટીઓ કરી એક બીજાના છેડા ફક્ત અડે

એમ ત્રણેને ગોઠવેા તો કેવેા આકાર થશે ?

આવેા થાય

એને કટલા ખૂણાછે ? ત્રણ માટે એને ત્રિકોણ કહે છે. પટ્ટીઓ
ને જુદી જુદી રીતે ગોઠવીએ તો જુદા જુદા ત્રિકોણ થાય ને
આમ ગોઠવીએ તો પહોળા ખૂણ ત્રિકોણ થાય

એમ ગોઠવીએ તો

કાટખૂણ ત્રિકોણ થાય

ચાલેા ત્યારે કયા કયા આકારની તકતીઓ કરતાં આવડયું.

લીલા નારંગીઆ અને જાંબુઆ રંગની ઝોળખાણ.
છેકરાઓ ? તેમે કયા કયા રંગ ઝોળખોછો ? રાતો, પીળો, વાદળી
એટલા રંગ ઝોળખાણીએ છીએ.

રાતોરંગ કયો ? લોહીનો, કંકુ, ચણેાઠી, પીળોરંગ કયો
સોનું, હલદર. પાકાં લીંબુ. વાદળી રંગ કયો—ગળીનો, આકાશનો.

આ મારા હાથમાં શું છે ? નારંગી ફળ એનો આકાર કેવો
છે ? ગોળ ગોળ આકાર કયા કયા છે ? નારંગી. દડા, લાડવા,
લીંબુ લખોટા, નારંગી રંગ કમ્પ રીતે થાય છે તે જાણોછો ? ના
ત્યારે સાંભળો. રાતોરંગથી બમણો પીળો ભેગવેા એટલે નારંગીઓ
રંગ થશે. હવે બોલો નારંગી રંગ શું ભેગવવાયા થયો ? રાતો

અને પીજો, આ મારા હાથમાં શું છે ? જાંબુડા છે એનો રંગ કેવો છે કાળો ત્યારે આ શું છે ? કાચલા ત્યારે જાંબુડા કાચલા જેવા કાળા છે ? ના જાંબુડાનો રંગ જાંબુઓ છે તે શી રીતે થાય છે ? ખબર છે ? ના.

રાતા જેટલો વાદળી નાંખો. આતો ખરાબર જાંબુઓ થયો. સાથી થયો ? રાતામાં વાદળી મેળવવાથી.

આ રંગો હવે કેવા કહેવાય. મિશ્રરંગો કહેવાય.

કેમ ? બીજા રંગની મેળવણીથી, નારંગીઓ અને જાંબુઓ થયા માટે કયા કયા રંગ મિશ્ર નથી. રાતો, પીજો, વાદળી તે રંગો સાથી થાય ? મુળથીજ ત્રણ રંગો છે. ખરાબર હવે વાદળાખંભે કે રાતો, પીજો, રંગ મેળવવાથી નારંગીઓ રંગ થાય છે અને રાતો અને વાદળી મેળવવાથી જાંબુડીઓ રંગ થાય છે.

વળી વાદળી અને પીજો રંગ મળીને લીલો રંગ થાય છે.

રેતી વિષે.

જુઓ આ થાળીમાં રેતો ઢગલો પડ્યો છે ? રેતી છે સાહેબ એ રેતી શી રીતે થાય છે ? એ પથ્થરનો ભૂકા થવાથી થાય છે, એનો રંગ કેવો હશે ? લાલ ને કાળી. પથ્થરની ભૂમી છે માટે જેવો પથ્થરનો રંગ તેવો રેતીનો રંગ હોય છે. રેતી કયાં જોવામાં આવે છે ? નદીમાં તથા સમુદ્રને કાંઠે.

હાથ ફેરવી જોવાથી કેવી લાગે છે ? કરકરી લાગે છે.

જુઓ આ ઢગલામાં આંગળી ખોસાતો આંગળી અંદર નખાવે માટે ઢગલો ભેગો હોય તો પોચું લાગે છે.

જિંચેથી નીચે નાંખીએ તો છુટી છુટી નહીં થતાં ધાર ચક્ક પડે છે. તમાગ જોવામાં એક જોખો ભરી પછી જિંચકો તો ફેવી લાગે છે ? બારે. અગ્નિમાં રાખીએ તો ને પીગળશે ? ના ત્યારે ફેવી કહેવાય ? પીગળે નહીં તેવી. તે શા મામમાં આવે છે ?

ઉપયોગ—સ્તા ઉપર કાદવ કીચડવ લી જ્યામાં નાંખવામાં આવે છે ચૂનામાં બેળવી સારો કાલ કરે છે. કલાકની શીશામાં બરવામાં નાંખે છે; તેનાથી આરસપદાર્થ સારી રીતે વહેંચાય છે. તથા શાહીથી લખેલા અક્ષર ઉપર કાળી રેતી નાંખવાથી અક્ષર વહેલા સુકાઈ જાય છે.

ખાડું, તીખું ને કડવું.

જુઓ આ મારી પાસે કદ કદ જણશે પડી છે ? મીઠું, મરચું તીખાં, ગોળ, ખાંડ, લીમડાનાં પાન, આદુ, લીંબુ.

હ્યો આ ગોળ ખાઓ. કેવો સ્વાદ લાગે છે ? ગળ્યો હવે આ મીઠાનો કટકો ચાખો કેવો સ્વાદ લાગે છે. ખારો. ખાડ ચાખો કેવી લાગે છે ? ગળી લીંબુનો રસ ચાખો કેવો લાગે છે ? ખારો મરચું ચાખો કેવું લાગે છે ? તીખું ખાંડનો તથા મીઠાનો રંગ કેવો છે ? ઘોળો જન્નેનો રંગ ઘોળો છે તેમ સ્વાદ એકજ જનો છે ? ના. ત્યારે વસ્તુઓના રંગ મળતા હોય છે પણ તેના સ્વાદ જુદા જુદા હોય છે. ગોળનો રંગ કેવો છે ? રાતો છે. સુકા મરચાનો રંગ કેવો છે રાતો ને લીલાં મરચાનો રંગ કેવો હોય છે લીલો ને સ્વાદ કેવો હોય છે તીખો સાથી જણ્યું કે સ્વાદ તીખો છે ? જીભે ચાખવાથી ગોળ ને મરચાં સ્વાદમાં સરખાં છે ? ના. કેમ ? ગોળ ગળ્યો ને મરચાં તીખાં છે લીમડાનું પાન ને લીલું મરચું શેમાં મળતાં છે રંગમાં ને શેમાં જુદા પડે છે સ્વાદમાં ત્યારે હવે કહો જોઈ કાઢ પણ વસ્તુનો રંગ તમે શી રીતે જાણી શકો ? આંખે જોવાથી ને સ્વાદ શી રીતે પારખી શકો જીભે ચાખવાથી.

ખારી વસ્તુનાં નામ ઘો મીઠું, ખારો, સિંધવ.

તીખી વસ્તુનાં નામ—મરચું તીખાં, આદુ, તજ, ત્રિગેરે.

કડવી વસ્તુનાં નામ—લીમડાનાં પાન, કરીયાનું કારેલાં કાંચા.

ત્રાંબુ, રૂપું ને સોનાના ચલણી સિકા.

આ મારા હાથમાં શું છે ? પાઈ છે, એ શેની બનેલી છે ? ત્રાંબાની બુઓ આ ટેબલ ઉપર બીજું કંઈ છે ? હા. અધેસો, પૈસો, ઢબુ એ આની પાવલી. અરધો રૂપિયો છે બગચર એને આપણે શું કહીએ છીએ ? નાણું એ નાણું શા કામમાં આવે ? તે લઈને વેપારીની દુકાને જઈએ તો આપણને જે જોઈએ તે ચીજ મળે. માટે એને ચાલતું અથવા ચલણી નાણું કહે છે. આપણા દેશમાં શેનું શેનું નાણું ચાલે છે ? ત્રાંબાનું તથા રૂપાનું, ત્રાંબાના નાણામાંથી શું શું થાય ? પાઈ અધેસો પૈસો, ઢબુ, દોકડો, થાય છે ત્રાંબામાંથી બીજું કંઈ થાય ? હા. શું થાય ? ત્રાંબાનાં વાસણો પણ થાય છે. રૂપામાંથી શું નાણું થાય છે ? એ આની કોરી પાવલી અરધો ને રૂપિયા; રૂપામાંથી બીજું કંઈ થાય છે ? ધરેણાં થાય છે તથા મોટા પૈસાદાર લોકો તેના વાડકા, વાડકીઓ, થાળી, પ્યાલા, ભોટા, ભોટીઓ વગેરે વાસણો બનાવે છે.

રૂપિયાની પડએ શું પડયું છે ? જાણો છો ? એ સોનાની મહોર છે. એ સોના નાણું વિલાયતમાં ચાલે છે. સોનામાંથી બીજું શું થાય છે ? ધરેણાં વાસણો આપણે જે સિકા જોઈએ છીએ તેનો આકાર ગોળ છે તેની એક તરફ કેટલી કીમતનો છે તે ઇંગ્રેજ ભાષામાં લખેલું હોય છે ને બીજી મેર વિલાયતમાં જે રાજકર્તા હોય તેનું મહોર હોય છે.

હવે બોલો ત્રાંબાનાણું કયું કયું શીખ્યા ? પાઈ, અધેસો, પૈસો, ઢબુ, રૂપાનાણું કયું ? બે આની, પાવલી, અર્ધો, રૂપિયો, સોનાનાણું કયું ? મહોર.

ઉપયોગ-આપણા મુલકમાં ત્રાંબા અને રૂપાનાણું ચાલે છે અને સોનાનાણું તો વિલાયતમાં ચાલે છે.

પોલાદ લોઢું.

હાથમાં લોઢું રાખી પુછવું જુઓ આ શું છે ? લોઢું એ ક્યાંથી નીકળે છે જમીનમાં ખોદીએ તો નીકળે. પછી તે લોઢામાંથી પોલાદ એટલે ખરું લોઢું અથવા જેને ગળવેલ કહે છે તે બનાવે છે જુઓ આ પોલાદ એવી રીતે બનેલું તેનું શું થાય છે ? જાણો છો ? ના સાહેબ, ધારવાળાં ઓળર તેમાંથી થાય છે. ક્યા ક્યા ઓળરનં ધાર હોય છે ? વાંસલો, ચપ્પુ, છીણી, તરવાર, છરી, કોશ, કાતર, અન્ના, કંચત સુડી વગેરે.

એ હથિયારો લોઢાનાં કરવા હોય તો કેમ ? થાય કે નહિ ? થાય તો ખરાં પણ પોલાદ જેવા ટકાણે ને ચળકતાં થઇ શકે નહિ પોલાદમાં ક્યા ક્યા ગુણો છે ? કાપવાના દાગમાં આવે છે માટે તે કદાચ છે વળી ધસીયે ત્યારે રૂપા જેવું ચળકતું થાય છે માટે ઓપ થડી શકે તેવું, સફાઇદાર, ઝીણી અણી પણ નીકળી શકે વળી ઊંચી જમ્યાએથી પછાડીયે તો રણકારો સરસ થાય, તોલમાં પણ ભારે છે માટે વજનદાર કહેવાય, ઓગળી શકે ને ઝડ વળી ન ભાય એવું છે.

ઝાડ, છાડ ને વેલાની ઓળખાણ.

ચાલો છોકરાંઓ પેલા બાગમાં જઇએ. આ પક્ષી ક્યાં બોલે છે ? સાહેબ ! આંખાના તથા પીપળના ઝાડ ઉપર બેઠાં છે, આ ઝાડ ધણું ઊંચું છે તેનું થડ જોવું ? હા આ મોટું વચ્ચે જાડું રહ્યું તેજ કે હા એ શી રીતે જિભું રહેલું હશે ? એનાં મૂળીયાં જમીનમાં ગયેલાં છે તે ધણાં ઉંડાં ગયેલાં છે. તેથી તે સીધું ઉભું રહે છે તથા ત્યાંથી ખાવાનું પાણી ચુશી લે છે, જા, ભાઇ પેલા ધુલમાંથી એક ધુલ તોડી લાવ, એ શેનાં છે ? ગુલાબનાં ધુલ છે. એ શેતા માથે

થયા છે. સાહેબ એને ઝાડ ન કહેવાય પણ છોડ કહેવાય છે. પેલું જમીન ઉપર મોટું ફળ શું છે ? સાહેબ એનો ચીમકું છે. જાયું કર ઝાંઝા સાહેબ આનો જમીન ઉપરથી અધું પાંદડાંને ડાળા સુધાં કાંધ જાયું થયું જોજી તે પથરાયેલું હતું ? હા. ત્યારે એનું નામ વેલા કહેવાય ત્યારે તમે ઝાડ, છોડ, ને વેલા કાને કહેશો તેની ખબર પડી ? હા જે ઘણાં મોટાં ફેલાયેલા ને ઉંચા હોય તે ઝાડ. ઝાડથી નાના હોય તે છોડ ને જમીન ઉપર જે પથરાયેલા હોય તે વેલા કહેવાય.

ઝાડનાં નામ, આંખો, આંખલી, પીપળ બોરડી, વડ વગેરે ઘણા છે, છોડનાં નામ-ગુલાબનો, મોગરાનો, કપાસ, અનાજ કઠોળ વગેરે. વેલાનાં નામ-ચીમકાનો, કારેલીનો, જીસોડનો, કાળાના વગેરે. ઝાડ, છોડ, ને વેલા શાથી મોટા થાય છે ? પાણીથી.

ભેંસ વિષે.

આ ભેંસ પોતાનું મોં નીચું રાખી કેવી ચરે છે. તેનો રંગ કેવો છે ? કાળો છે. ખીજી જુદી જાતના રંગની હોય ? હા કાઠી ભુરી, ચાંદરી, એવી પણ હોય છે. તે શાથી ચાલે છે ? પગથી પગ કેટલા છે ? ચાર કેવા છે ? ટુંકા પગે શું છે ? ખરી છે. ખરી કાને હોય ? ગાય, અકરી, બળદને હોય છે. તેનું લાંબું પુછકું જોયું. તે કેવું આમ આમ હલાવે છે એ શા માટે હલાવે છે ? તેને છેડે વાળ છે તેથી તે હલાવી મચ્છર, ડાંસ, કે માખ તેના શરીર ઉપર એસે તેને ઉડાડે છે. તેની ડોક નીચી છે કારણ કે એને ભોંય ઉપર ચરવાનું છે. તેને આંચળ કેટલા છે ? જોયા ? હા. ચાર છે તે વતી તે દુધ દેવા દે છે. તે દુધ કાઢે છે. આહા ? અહુ સુંવાળું છે હા એની આમ ડી અહુ સુંવાળી ને કઠણ હોય છે. કાઠને મારવું હોય તો શી રીતે મારે ? પોતાનાં અણીવાળાં શીંગડાંથી આ ભેંસો મોટું કેમ હલાવ હલાવ કરતી હસે ? એ તો વાગાળે છે, ભેંસવે પાણીમાં તથા કાઠવે કાઠમાં.

જ્યુ કહે છે ને તેના બચ્ચાને પાડો ૪ પાડી કહે છે. તાર બાલક બગડે છે

ઘોડા વિષે.

જુઓ આ ઘોડીઓ સાથે નાની વછેરી, વછેરા, કેવા ઠેકડામારે છે. જુઓ આ ઘોડાઓ કેવા રંગના છે? કાળા, રાતા, કાબરચીતરા, ઘોળા તેઓ કેવા હુણુહુણુ છે. ? એ શું ખાતા હશે ખડ તેન ઉપર હાથ ફેરવો કેવું લાગે છે? ઝીણા સુંવાળાં વાળ છે, તેથી લીસું લાગે છે. પૂછડું કેવું છે? લાંબા વાળનું છે તેના પગે શું જડેલું છે નાળ. નાળ શામાટે જડતા હશે? ચાલતાં કાંકરા ન વાગે માટે ઘોડાની ડોકે જે વાળ છે તેને શું કહે છે? કેશવાળી.

ઘોડાનો ઉપયોગ-ઘોડા ખેસવાના કામમાં ગાડી બેડવાના કામમાં ભાર ઊંચકવાના કામમાં આવે છે. નાના ઘોડાને ટટુ કહે છે. ઘોડાને સાડાં ખવરાવી સંભાળ રાખીએ તો બહુજ કામ કરે છે, અને તે માણસો સાથે હળી જાય છે. કાડીઆવાડના ઘોડા વખણાય છે. તેની સાથે હેત રાખીએ તો તે હળી જાય છે તેના પગની ખરી નક્કર અને કઠ્ઠી છે.

પોપટ વિષે.

જુઓ મારા હાથમાં પોપટ છે તેને ફેટલા પગ છે? એ પગ શા કામમાં આવે છે? ચાલસના કામમાં. પક્ષીઓ શાથી ઊડી શકે છે?

પક્ષી રહેવા. નાળા કયા.

નીચે માળા કેમ આંધતા નથી ? તેના બચ્ચાને ફૂતરાં, નાળા...
 ગેરે મારી નાંખે માટે; પક્ષીઓ શાથી ખાયછે ચાંચથી. શું ખાયછે
 અનાજ, છવડાં, ફળ. વગેરે પોપટનો રંગ કેવો છે ? લીલો ચાંચ
 કેવી છે રાતી નમેલી અને કંઠણ છે પોપટની નાક કાળો કાંઠો
 હોય છે. પોપટને માણસ શા માટે પાળે છે ? જેવું શીખવીએ તેવું
 બોલતા આવડે છે પણ જે બોલે છે તેનો અર્થ સમજતો નથી પોપ-
 ટને ક્યાં રાખેછે ? પાંજરામાં કાગડાને કેમ પાળતા નથી ? તેને પો-
 ટના જેવું બોલતાં આવડતું નથી અને પોપટ માણસો સાથે રહે-
 વાથી હળીમળી જાય છે. હવે પોપટના શરીરના ભાગ ગણાવો.

પોપટને જે પગ એ પાંખ પીંછાની પૂછડી, રાતી ચાંચ, ડાકે
 કાળો કાંઠો અને શરીરે લીલા રંગનો છે.

ઉપયોગ-પોપટને બોલતાં શીખવીએતો આવડે છે માટે બોક્ષ
 તેને પાંજરામાં રાખી પાળેછે. પોપટ બહુ મીઠાં વચનો બોલે છે માટે
 તે પંખીમાં કારભારી ગણાય છે.

નળીઆ વિષે.

તમે નળીયાં જોયાં છે ? હા. ક્યાં છે ? આ આપણા છાપરાપર,
 એ કાણુ કરતું હશે ? કુંભાર એ શેનાં થતાં હશે ? માટીનાં કેવીરીતે
 કરતાં હશે તે વાત તમે જાણો છો ? નહીંતો સાંભળો.

આપણે પાછળ કહી ગયા છીએ કે, કુંભાર જમીનમાંથી માટી

નળીયા
 તન મઠીમાં પકવી બહાર કાઢી જરા ઠંડકાર છે તેથી ત્યા
 સાવ જૂદાં પડી જાય છે. એવી રીતે આ નળીયું તૈયાર નયું જુઓ
 આ નળીયાનો રંગ કેવો જણાય છે ? સાહેબ કાંઈ રતાશ પડતો છે.
 બરાબર તેને દાખો જોઈએ, તે દખાય છે ? ના ત્યારે કેવું કહેશો ?
 કઠણ. પડતું મૂકીએ તો શું થાય ? ઝટ ભાંગી જશે ? ત્યારે તે કેવું
 કહેવાય ? અરક. તેના ઉપર હાથ ફેરવો તો કેવું લાગે છે ? ખડખડકું
 તેના ઊપર ટકારો મારો, માર્યો ? હા શું થયું ? અવાજ થયો.
 નળીયાને ઉચકી જુઓ તો કેવું લાગે છે ? ભારે.

નળીયાનો ધાટ આવો કેમ કરતા હશે ? વરસાદનું પાણી તેમાં
 પડી એકઠું થઈ દડી જાય માટે નળીયાને બદલે ધર ઉપર પતરાં રાખે
 તો શું થાય ? તે વહેણાં તપી જાય ને તેની માથામાં બહુ ગરમી ભ-
 રાય. વળી તપે પૈસા વધારે જોસે. આ નળીયા સિવાય બીજી કોઈ જાત-
 ના નળીયાં જોયાં છે ? હા વિલાયતી નળીયાં જોવામાં આવે છે. એ-
 ના ધાટમાં ને આપણે અહીંના ધાટમાં બહુ ફેર છે. કારણ કે એના
 બનાવનાર હોંશિયાર માણસ છે તેથી તે જેમ શોભા આપે તેવાં સારાં
 કરે છે પણ તેનો ઉપયોગ તો છાપરં ઢાંકવાના કામમાં આવે છે.
 વળી જે નાળો ભેગો કરી દીધી જેવું કરે છે.

વિલાયતી નળીઆ સ્ટેશનપર અને મહારાજ સાહેબના મહેલપર
 જોવામાં આવે છે.

પોં કાપોં વાંકોં ડાળી, છોટે નાંખી જય. બાગ.
 થાકોં પાકોં લોથ થઇને, હાંચે જોશી જય;
 તાળું ભાથું ખાઈ કરીને; કામે પાછો જય. બાગ.
 આખો દાડો કામ કરીને, સાંજે વેલો જય;
 હૈયાં છોકરા સૌની સાથે, બજન રૂડા ગાય. બાગ.

બાળગીત.

કસરત વિષે.

સૌજન આવોરે, હારે ઉભા રહીએ; ૧
 સભામ કરીએરે, મોઢે કાંધ ના કહીએ.
 હાથ જીપાડોરે, જમણા ઝટ દધને; ૨
 વળતી ડાબોરે, જિંચો કર લઇને.
 આદળ જો કરીએરે, લાગીશું બહાલા; ૩
 ફરીએ ડાબારે, લાડકડા લાલા.
 જમણા થઈએરે, પછી પીઠે ફરીએ; ૪
 સીધા થઇનેરે, પગ જો કરીએ.
 આ ચપરી વગાડોરે, તાળી પાડોને; ૫
 હેઠળ જોશીરે, પત્રાંડી વા જાને.

